

Motion till riksdagen 2012/13:A395

av **Gunvor G Ericson m.fl. (MP)**

Jämställdhet i arbetslivet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att folkhälsopolitikens målområde ”hälsa i arbetslivet” ges ett verkligt innehåll utifrån ett genusperspektiv.¹
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett mer aktivt tillsynsarbete och förebyggande insatser mot ohälsa och arbetsskador.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetsmiljölagen och forskning om kvinnors arbetsskador.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om insatser i syfte att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tredelad föräldraförsäkring.²
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Försäkringskassan ska återfå uppdraget att verka för ett mer jämställt uttag av föräldraförsäkringen.²
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kommuner ska tillhandahålla barnomsorg på obekvämt arbetstid.³
8. Riksdagen begär att regeringen lägger fram lagförslag om kvotering i börsbolagsstyrelser.⁴
9. Riksdagen begär att regeringen lägger fram lagförslag om kvotering i kommunala och statliga bolagsstyrelser.⁴
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kraven på aktiva åtgärder i diskrimineringslagen måste skärpas.

¹ Yrkande 1 hänvisat till SoU.

² Yrkandena 5 och 6 hänvisade till SfU.

Fel! Okänt namn på

³ Yrkande 7 hänvisat till UbU.

⁴ Yrkandena 8 och 9 hänvisade till CU.

Inledning

Den strukturella diskrimineringen finns på alla områden i arbetslivet när det gäller såväl lön, anställningsform som arbetstid samt att yrken med en överrepresentation av kvinnor värderas lägre. För Miljöpartiet de gröna är en av de absolut viktigaste frågorna att komma till rätta med ojämställdheten och diskrimineringen på arbetsmarknaden. Vi utgår ifrån en feministisk och intersektionell maktanalys. Vi ser att det finns flera olika maktstrukturer som samverkar. Könsmaktsordningen räcker inte för att förklara ojämlikhet. Det handlar även om sexuell läggning, etnisk tillhörighet, klass, funktionshinder, ålder och religion. Dessa faktorer påverkar människors makt och villkor i samhället och i relation till andra människor.

Ett väl fungerande arbetsliv förutsätter att varje människa är fri att göra sina egna val utan att styras av begränsande, könsbundna normer. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. Jämställda löner och ekonomisk självständighet är en förutsättning för att åstadkomma ett jämställt och demokratiskt samhälle. Det handlar också om att åstadkomma bra arbetsvillkor och rätt till heltid i kvinnodominerade branscher (se även Miljöpartiets motion Jämställda löner 2012/13:A388). I Sverige arbetar och förväntas kvinnor förvärsarbeta i mycket stor utsträckning, och en klar majoritet av dem som utexamineras från högskola och universitet är kvinnor. Fortfarande ser vi dock stora brister på arbetsmarknaden vad gäller jämställdhet och kvinnors hälsa.

Hälsa i arbetslivet ur ett genusperspektiv

En god arbetsmiljö både fysiskt och psykiskt som får medarbetarna att trivas föder kreativitet och gynnar såväl arbetstagare som arbetsgivare. En god och jämlik hälsa är ett övergripande mål för Miljöpartiet som en del av visionen om det långsiktigt hållbara samhället utifrån ett socialt perspektiv. År 2003 beslutade riksdagen om ett övergripande mål för folkhälsan med 11 målområden varav det fjärde handlar om hälsa i arbetslivet.

Ett bra arbetsliv med väl fungerande arbetsvillkor minskar inte bara den arbetsrelaterade ohälsan, de sociala skillnaderna i ohälsa och bidrar till en allmänt förbättrad folkhälsa, utan är även en nödvändig förutsättning för en hållbar samhällsutveckling. Vi ser dock hur allt fler människor, särskilt inom vård- och utbildningssektorn, upplever stress på jobbet och att kraven i arbetslivet ökar ständigt. Arbetslivet måste balanseras så att både kvinnor och män ges möjlighet att fungera och må bra under ett helt arbetsliv. Individens deltagande i arbetslivet ska gå att förena med familjeliv och fritid på hälsofrämjande sätt.

Regeringen har prioriterat bort det breda folkhälsoarbetet och enbart inriktat sig på levnadsvanor. Det har gjorts att arbetsmiljöarbetet kommit i skymun-

Fel! Okänt namn på

dan. Det är hög tid att folkhälsopolitikens målområde "hälsa i arbetslivet" ges ett verkligt innehåll utifrån ett genusperspektiv.

Jämställda arbetsvillkor

Till grundvillkoren för ett hållbart arbetsliv hör att ha kontroll, att känna delaktighet och inflytande över sitt eget arbete och hur det ska utföras och arbetsmängd efter arbetsförmåga. Trots dessa välkända fakta i folkhälsoforskningen är skillnaderna stora mellan kvinnor och mäns arbetsvillkor. Ett exempel är kvinnor och mäns anställningsformer. I kvinnodominerade branscher är deltidstjänster vanliga, medan de nästan inte förekommer i mansdominerade branscher. Det är mycket ovanligt att män jobbar deltid, även när de har barn.

Pappor jobbar mer än män utan barn. Vid en jämförelse mellan pappor och män som inte bor med barn visar det sig att andelen som arbetar heltid är 89 procent för dem utan barn, men 93 procent för pappor. Andelen heltidsarbetande kvinnor är däremot 76 procent för dem utan barn, men 66 procent för mammor. Mammor arbetar deltid i större utsträckning än andra kvinnor, men för pappor är det tvärtom.¹

Ett annat exempel är sjukskrivningsmönster. Kvinnors sjukfrånvaro har varit större än mäns sedan 1980-talet. Fram till de allra senaste åren har skillnaden till och med ökat. En studie från IFAU pekar på att förvärvsarbete i kombination med att kvinnor tar ett större ansvar för barn och familj skulle kunna vara en förklaring.² Innan de får barn är mäns och kvinnors sjukfrånvaro ungefär densamma. Efter första barnets födelse har mamman ungefär dubbelt så många sjukfrånvarodagar som pappan. Skillnaden finns kvar upp till 15 år efter första barnet. Samtidigt förvärvsarbetar kvinnor, framför allt med små barn, allt fler timmar. År 1980 jobbade till exempel 30 procent av kvinnorna heltid, i jämförelse med 50 procent år 2007.

Miljöpartiet vill se ett mer aktivt tillsynsarbete och förebyggande insatser mot ohälsa och arbetsskador. Med en bra arbetsmiljö såväl psykiskt som fysiskt kan både kvinnor och män dessutom få bättre möjlighet att själva välja när de vill ta ut pension istället för att tvingas sluta i förtid på grund av ohälsa. Den faktiska pensionsåldern och år i arbetslivet har stor betydelse för hur stor pensionen blir, eftersom pensionssystemet numera bygger på livsinkomst. Kvinnors arbetsvillkor påverkar därmed även den framtida pensionen.

Arbetsmiljöverkets uppdrag kring särskilda insatser för att förhindra att kvinnor slås ut från arbetslivet på grund av arbetsmiljörelaterade problem är viktigt. Ett stort problem är emellertid att nuvarande arbetsmiljölag är utformad efter traditionellt mansdominerade arbetsplatser. Det finns tydliga regelverk som rör byggnadsverksamhet, men inom vård, skola och omsorg finns få

¹ Statistik från SCB Publicerad: 2012-05-24 Nr 2012:14.

² IFAU "Kvinnors och mäns sjukfrånvaro" Rapport 2011:2.

regler. Vi vill att arbetsmiljölagen ses över så att den tydligt anpassas efter både kvinnodominerade och traditionellt mansdominerade arbetsplatser.³

Könsskillnader i bedömning av arbetsskada är välkänt. Vi vill att kvinnor och mäns arbetsskador ska bedömas på lika villkor och att regeringen ser till att gällande lagstiftning efter 2002 års lagändring tillämpas i praktiken. Det behövs mer forskning om kvinnodominerade arbetsplatsers arbetsskador.⁴

Makt över sin tid

Miljöpartiet vill ge människor större möjlighet att påverka sitt arbetsliv och sin arbetstid. Det är viktigt både för livskvalitet och för miljöhänsyn. Det finns människor som arbetar betydligt mindre än vad de skulle vilja, samtidigt som det finns de som jobbar mycket mer än de önskar. För många är det svårt att få ihop arbete, barn och fritid och många känner stress över att inte hinna med allt. Makt över sin tid är särskilt viktigt ur ett jämställdhetsperspektiv, då fler kvinnor än män har osäkra anställningar, arbetar deltid och tar ett större ansvar för det obetalda hushållsarbetet.

Vår vision är en bra och hälsosam balans mellan arbete och fritid. Människor ska om de så önskar kunna arbeta mindre, till exempel genom kortare arbetsvecka eller genom att under vissa delar av livet kunna jobba mindre och i andra skeden jobba mer. Hela samhället tjänar på att människor orkar arbeta hela livet och inte slås ut på grund av stress eller för hårda arbetsvillkor.

Ofrivilligt deltidsarbete är en kvinnofälla, vilket fastslås i utredningen Makt att forma samhället och sitt eget liv (SOU 2005:66). Det är också Miljöpartiets uppfattning. Det är orimligt att den ”samhälleliga” normen för anställningsform utgår från kön. Vi står bakom kravet om allas rätt till heltid, men vi anser också att deltidsarbete ska vara en möjlighet för att öka flexibiliteten inte bara för småbarnsföräldrar utan även under andra perioder i livet. Det ska gå att kombinera företagande och anställning och ges möjlighet att i slutet av arbetslivet arbeta deltid för att orka jobba längre. Vår grundinställning är att det i mycket högre grad än i dag ska finnas en heltidsanställning i botten.

Motverka den könssegregerade arbetsmarknaden

Unga kvinnor söker sig i större utsträckning till traditionellt mansdominerade branscher än vad unga män söker sig till traditionellt kvinnodominerade branscher. Mot den bakgrunden bör det göras särskilda insatser redan i grundskolan för att få fler pojkar att intressera sig för vård och omsorg när det är

³ Steinberg i Sandmark red, Perspektiv på kvinnors hälsa i arbetslivet, 2011.

⁴ Inspektionen för socialförsäkringen, Rapport 2011:15, Beslut om arbetsskada ur ett jämställdhetsperspektiv. Livränta till följd av sjukdom.

Fel! Okänt namn på

dags att välja inriktning till gymnasiet. Skolan har ett ansvar för att tillhandahålla pedagogik som stimulerar både flickor och pojkar att göra icke traditionella utbildningsval. Studie- och yrkesvägledarna har här en oerhört viktig roll. Med deras stöd kan många ungdomar våga välja utanför de traditionella yrkesvalen. Miljöpartiet vill att studie- och yrkesvägledare utbildas i genuskunskap för att stödja elever att göra icke könsbundna yrkesval. Det behövs ett aktivt, strategiskt arbete och samverkan mellan utbildning och arbetsliv för att till exempel öka andelen män bland personal i äldreomsorgen eller kvinnor inom verkstadsindustrin.

Ett mer jämställt uttag av föräldraförsäkringen

En bidragande orsak till ojämställdheten i arbetslivet är det ojämställda uttaget av föräldraledighet. Kvinnor tar ut nästan 80 procent av föräldrapenningdagarna och stannar oftare hemma för vård av sjuka barn. Ett jämnare uttag av föräldraledigheten är därför en viktig del i arbetet mot en mer jämställd arbetsmarknad. Det är dags att anpassa dagens familjepolitik till moderna förhållanden. Allt för länge har politiken utgått från den klassiska kärnfamiljen och dess starka normer kring män, kvinnor och barn. Arbetsgivare ska se föräldraledighet som en självklarhet för både kvinnor och män.

Miljöpartiet vill avskaffa regeringens reformer om vårdnadsbidrag och jämställdhetsbonus som inte bidragit till ett mer jämställt föräldraskap. Vi vill istället införa en tredelad föräldraförsäkring med en del till vardera föräldern och en del som fritt kan överlåtas, även till en tredje närstående person. En sådan lösning skulle både öka möjligheten för ett jämställt, individanpassat uttag och förbättra kvinnors ställning på arbetsmarknaden. En tredelning skulle ge fler närvarande pappor och sätter barnets rätt till båda sina föräldrar främst.

Regeringen har steg för steg tagit bort Försäkringskassans tidigare riktlinjer om att verka för ett mer jämställt uttag av föräldraförsäkringen ur myndighetens regleringsbrev. Så sent som år 2007 löd riktlinjerna att "det samlade uttaget av föräldrapenningen skall vara jämställt mellan kvinnor och män". År 2010 hade Försäkringskassans uppgift urholkats till att ge föräldrar "goda förutsättningar att välja hur man vill fördela föräldrapenningdagarna mellan sig". Miljöpartiet vill att Försäkringskassan ska återfå uppdraget att verka för ett mer jämställt uttag.

Barnomsorg på obekväma arbetstid

Kommuner är inte skyldiga att erbjuda nattomsorg eller omsorg på helger. I dag erbjuder knappt hälften av alla kommuner barnomsorg på obekväma arbetstid. Detta skapar problem för föräldrar som arbetar kvällar, nätter och helger eller mycket tidigt på morgonen, vilket är vanligt till exempel inom vård-, handel- och kultursektorn. Många föräldrar har inte arbetat klart för dagen när förskolan stänger. I ett modernt samhälle ska det gå att förena för-

äldraskap och förvärvsarbete. Möjlighet till barnomsorg på obekväm arbetstid är särskilt viktigt för ensamstående föräldrar. Ingen ska tvingas tacka nej till jobb på grund av att de saknar barnomsorg. Miljöpartiet anser att kommunerna ska tillhandahålla barnomsorg på obekväm arbetstid. Regeringen avsätter resurser i budgetpropositionen för år 2013 för att öka tillgången till ”nattis”, men det är inte tillräckligt och vi satsar betydligt mer. Om kommunerna ändå inte uppfyller detta och tillhandhåller barnomsorg på obekväm arbetstid måste lagstiftning övervägas.

Kvinnor på ledande positioner

Kvinnor och män ska ha samma rättigheter och möjligheter i arbetslivet och till makt och inflytande. Vi ser dock att män och kvinnor inte bara återfinns i olika yrken och sektorer på arbetsmarknaden, en så kallad horisontell segregering. Det finns också en vertikal segregering där fler män befinner sig på högre, mer välavlönade positioner. År 2011 var endast 24 procent av ledamöterna i Sveriges börsbolagsstyrelser kvinnor. I valberedningarna med makten att välja in nya ledamöter var siffran år 2010 ännu lägre, 11 procent.

En undersökning av könsfördelningen i de kommunala energi- och bostadsbolagens styrelser visar att drygt 26 procent var kvinnor. Kvinnorepresentationen i de kommunala bolagen är därmed betydligt lägre än i de statliga bolagen (46 procent) och endast marginellt högre än i de börsnoterade bolagen.⁵ Såväl näringsliv som offentliga bolag måste ta tillvara kvinnors kompetens. Miljöpartiet vill införa en lag om kvotering om minst 40 procent av vardera könet i bolagsstyrelser som ska gälla såväl offentliga som privata börsnoterade bolag.

Lika rättigheter på arbetsmarknaden

Utlandsfödda utgör en ökande andel av arbetskraften, men i dag nyttjas inte fullt ut den kompetens som utrikes födda har. Regeringens pågående utredning om att öka arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda kvinnor måste beakta att denna grupp deltar aktivt i arbetslivet, men samtidigt har det särskilt svårt på arbetsmarknaden, med sämre anställningsvillkor och större ohälsa.⁶ Det krävs åtgärder för att främja och underlätta för utrikes födda kvinnor på arbetsmarknaden, istället för att skära ned på deras rättigheter vad gäller till exempel föräldrapenningdagar.

Miljöpartiet vill ha ett aktivt arbete mot den diskriminering och rasism som finns på arbetsmarknaden och i samhället. Kraven på aktiva åtgärder i diskri-

⁵ Riksdagens utredningstjänst, Könsfördelning i kommunala bolagsstyrelser, Dnr 2011:60, 2011-12-13.

⁶ Akhavan i Sandmark, red. Perspektiv på kvinnors hälsa i arbetslivet.

Fel! Okänt namn på

mineringslagen måste skärpas och jobbansökningsprocesserna måste bli mer öppna.

Stockholm den 5 oktober 2012

Gunvor G Ericson (MP)

Mehmet Kaplan (MP)

Ulf Holm (MP)

Jonas Eriksson (MP)

Mats Pertoft (MP)

Esabelle Dingizian (MP)

Per Bolund (MP)

Lotta Hedström (MP)